

Lene Kaaberbøl & Agnete Friis

De dood van de nachtegaal

Geluidsopname nr. 83: Nachtegaal

‘Vertel nou verder,’ zegt een mannenstem.

‘Ik ben moe.’ Een oude vrouw antwoordt afwijzend. Ze voelt zich duidelijk niet op haar gemak.

‘Maar het is zo spannend.’

‘Spannend?’ Er klinkt hoon in haar scherpe stem door. ‘Een beetje amusement voor de zaterdagavond. Is het dat soms voor jou?’

‘Nee. Zo bedoelde ik het niet.’

Ze praten Oekraïens, hij snel en ongedwongen, zij aarzelender. Op de achtergrond klinkt gepiep van een computerspelletje.

‘Het is toch belangrijk,’ dringt de man aan. ‘Voor het nageslacht.’

Nu lacht de oude vrouw, hard en vreugdeloos.

‘Het nageslacht,’ zegt ze. ‘Bedoel je dát kind? Zou ze niet beter af zijn als ze het niet wist?’

‘Als je het zo bekijkt. Goed, we moeten maar eens naar huis.’

‘Nee.’ Het woord wordt abrupt uitgesproken. ‘Nog niet. Jullie kunnen nog wel even blijven.’

‘Je zei dat je moe was,’ zegt de man.

‘Nee. Niet... zo moe.’

‘Ik wil je niet onder druk zetten.’

‘Dat weet ik. Jij vindt het gewoon spannend.’

‘Vergeet dat ik dat heb gezegd. Dat was niet slim.’

‘Welnee. Kinderen houden van spannende verhalen. Sprookjes.’

‘Ik dacht meer aan iets uit de werkelijkheid. Iets wat jij zelf hebt mee-gemaakt.’

Weer een korte stilte.

‘Goed, ik zal wat vertellen,’ zegt de oude vrouw ineens. ‘Een sprookje. Een sprookje uit Stalin-land. Een geschikt sprookje voor een kleine meid die moet gaan slapen. Luister je ook mee, lieve schat?’

Piep, piep, piep-piep. Onduidelijk gemompel van het kind. Veel enthousiasme van die kant valt kennelijk niet te verwachten, maar dat houdt de oude vrouw niet tegen.

‘Er waren eens twee zusters,’ begint ze op langzaam declamerende toon. ‘Twee zusters die allebei zo mooi konden zingen dat de nachtegaal zweeg als hij hen hoorde. Eerst zong de ene zuster voor de keizer en op die manier zorgde ze voor de ondergang van veel mensen. De andere was daar heel ontstemd over en begon zelf te zingen.’

‘Over wie heb je het?’ vraagt de man. ‘Over jezelf? Of over iemand die wij kennen?’

De oude vrouw negeert hem. Haar stem heeft een harde klank, alsof ze haar verhaal gebruikt om hem te straffen.

‘Toen de keizer haar hoorde, werd hij in zijn hart geraakt en hij moest haar bezitten,’ ging ze verder. “‘Kom bij mij,” smeekte hij. En geloof me maar: hij smeekte echt. “Kom bij mij en word mijn nachtegaal. Dan geef ik je goud en mooie kleren en een dienaar voor elke vinger.””

Hier houdt de oude vrouw een pauze. Het lijkt of ze geen zin heeft verder te gaan en de man dringt niet langer aan. Maar het verhaal heeft een eigen, onbarmhartige logica en ze is gedwongen het af te maken.

‘Eerst wees ze hem af. Ze weigerde op de avances van de keizer in te gaan. Maar hij gaf niet op. “Wat moet ik je geven?” vroeg hij, want alles heeft een prijs, dat wist hij uit ervaring. “Ik kom niet bij jou voor je mij het hoofd van mijn gemene zuster op een dienblad brengt,” zei de andere zuster.’

Op de achtergrond klinken niet langer piep-piepgeluiden van het spelletje van het kind. Ook zij luistert nu.

‘Toen zag de keizer dat er achter het mooie gezang een hart verscholen zat dat zo zwart was als de zonde zelf,’ gaat de oude vrouw verder, nog steeds met haar sprookjesstem. ‘Hij maakte niet alleen de eerste zuster dood, maar ook de vader van de nachtegaal, de moeder, de grootvader, de grootmoeder, de hele familie. “Dat komt er nou van jaloezie,” zei hij en hij smeed haar de poort uit.’

Het kind slaakt verschrikt een kreetje. De oude vrouw lijkt het niet te merken.

'Vertel mij nu maar eens wie van de twee ik ben,' fluistert ze.

'Jullie leven allebei nog. Dus iets in het verhaal is gelogen,' zegt de man.

'In Stalin-land bepaalt Stalin wat waar is en wat gelogen,' zegt de oude vrouw. 'Ik heb toch gezegd dat het een Stalin-sprookje is.'

'Papa,' zegt het kind. 'Ik wil nu graag naar huis...'

‘Kauwgom?’

Er ging een schok door Natasha heen. Ze zat zwijgend uit het auto-
raam te kijken. Kopenhagen gleed voorbij in bevroren verstijfde en
grijze tinten. Vieze huizengevels, vieze sneeuw en een viezige, laaghan-
gende hemel, terwijl de zon in de loop van de dag nauwelijks boven de
daken uit was gekomen. De autobanden floten over de glibberige
mengelmoes van sneeuw, ijs en zout op het asfalt. Het interesseerde
haar niet en ze registreerde het allemaal zonder het daadwerkelijk te
zien.

‘Je spreekt toch Deens, of niet soms?’

De agent op de passagiersstoel had zich naar haar toe gedraaid en
reikte haar een klein, blauw-wit pakje aan. Ze knikte en haalde er een
stukje uit. Bedankte hem. Hij glimlachte naar haar en ging weer recht
op zijn stoel zitten.

Dit was niet ‘de bus’ zoals die werd genoemd – het gebruikelijke
transport van de Vestre-gevangenis naar de rechter, waarmee ook Na-
tasha al een aantal keer was vervoerd. Dit was een gewone patrouille-
wagen, de agenten waren gewone Deense agenten. De ene, degene die
haar de kauwgom had gegeven, was een jonge man van een jaar of
dertig. De andere agent was oud en dik en leek aardig. Deense agenten
hadden vriendelijke ogen. Zelfs tijdens de toestand met Michael en
het mes hadden ze rustig met haar gepraat, alsof ze geen crimineel
was die ze moesten aanhouden, maar een patiënt die naar het zieken-
huis moest.

Op een dag, niet al te ver in de toekomst, zouden twee dezelfde vriendelijke mannen haar en Katerina op het vliegtuig naar Oekraïne zetten, maar dat zou vandaag niet gebeuren. Nog niet. Dat was onmogelijk. Er was nog geen beslissing genomen over haar asielzaak en Katerina was niet bij haar. Bovendien hoefde je niet dwars door Kopenhagen om bij het vliegveld te komen, zo veel wist ze wel. Ze waren op weg naar het politiebureau.

Natasha legde haar handen op haar lichte spijkerbroek, wreef ze hard heen en weer over de ruwe stof, balde ze tot vuisten en ontspande ze weer. Probeerde uiteindelijk haar vuisten op haar knieën te laten rusten terwijl ze haar blik weer op Kopenhagen richtte. Ze probeerde uit te rekenen of ze met de rit naar het centrum dichterbij Katerina kwam of juist verder bij haar vandaan reed. De afgelopen maanden waren de muren en de fysieke afstand die hen van elkaar gescheiden hielden, een obsessie geworden. Ze was dichterbij haar dochter als ze in de kantine zat te eten dan wanneer ze in haar cel zat. Tijdens het luchten liep ze ook een paar meter de verkeerde kant op, maar het werkte wel geruststellend, omdat ze het gevoel had dat ze dezelfde lucht inademde als Katerina. Op de computer in de bibliotheek had ze Google Street View gevonden. Ze had het platte mannetje op de parkeerplaats voor de gevangenis gezet, verder door de straten van Kopenhagen gestuurd naar de oprit van de snelweg richting Noord-Seeland. Ze had het idee dat ze de hele weg naast hem liep. Ze kon de huizen en etalages van de winkels zien, de bomen en de auto's, maar als hij bij Kulhuslejren kwam, kon hij nooit verder. Hier moest ze genoeg nemen met een korrelige satellietfoto van de platte daken van het opvangcentrum. Ze had naar de auto's zitten staren tot ze er bijna gek van werd. Zich voorgesteld dat een van die kleine stipjes Katerina was. Gedroomd dat ze dichterbij kon komen. Vanaf de gevangenis was het drieëntwintig kilometer naar Kulhuslejren. Vanuit het centrum van Kopenhagen was het waarschijnlijk een paar kilometer meer, maar er zaten momenteel dan weer geen muren of prikkeldraad tussen haar en het opvangcentrum. Alleen het dunne stalen geraamte van de politieauto, de lucht en de wind, kilometers asfalt en vervolgens akkers en natte bosgrond.

Ze wist dat het niet zou helpen, maar ze strekte toch haar hand uit om op de schouder van de jonge agent te tikken.

'You still don't know anything?'

Zijn ogen keken via de achteruitkijkspiegel in de hare. Ze kon er verontschuldiging in lezen, maar ook een zekere mate van onverschilligheid. Hij schudde zijn hoofd.

'Wij hoeven je alleen maar weg te brengen,' zei hij. 'Normaal gesproken krijgen we niet meer te horen.'

Ze zakte terug in de zitting en wreef opnieuw met haar handpalmen over haar spijkerbroek. Balde haar vuisten en ontspande haar handen weer. Geen van beide agenten wist wat ze op het politiebureau moest doen. Het enige wat ze voor haar hadden, was kauwgom.

De zaak met Michael was allang afgehandeld, dus daarover zou het waarschijnlijk niet gaan, en de verhoren rondom haar asielaanvraag hadden tot nu toe alleen op Kulhuslejren plaatsgevonden.

Natasha voelde hoe haar maag van angst samenkneep, waardoor ze tegelijkertijd de drang kreeg om te poepen en te plassen. Had ze nu Katerina maar bij zich gehad. Waren ze nu maar samen geweest. In de gevangenis had ze 's nachts de meest verschrikkelijke nachtmerries over Katerina, alleen in de kinderbarak, omringd door vlammen.

Of Katerina alleen op weg door het moeras achter het opvangcentrum.

Het was voor een moeder een onnatuurlijke situatie dat ze haar kind niet kon aanraken. Natasha wist dat ze zich precies zo gedroeg als koeien waarbij in het najaar de kalveren werden weggehaald. Ze stonden schril en aanhoudend te brullen zonder te weten waar ze met hun verdriet heen moesten. Natasha had geprobeerd met kille logica de rusteloosheid te beteugelen. Zij en Katerina waren per slot van rekening niet voor eeuwig van elkaar gescheiden, zei ze tegen zichzelf. Katerina kwam af en toe op bezoek samen met Nina, de mevrouw van Kulhuslejren, die Natasha iedere keer verzekerde dat ze persoonlijk op Katerina zou letten. Rina noemden de Denen haar. Ze dachten dat ze zo heette, want dat stond in de papieren, maar dat klopte niet. Dat was het enige wat er van de naam Katerina was overgebleven toen een mannetje in Lublin had geprobeerd hem uit het paspoort te verwijderen.

Misschien moest ze daarom naar het politiebureau? Hadden ze ontdekt wat de man in Lublin had gedaan?

De angst voor de toekomst borrelde weer omhoog. Haar kaakspieren spanden zich krampachtig en toen ze het compacte stuk kauwgom tussen haar kiezen kapotbeet, voelde alles in haar mond kleverig en metaalachtig aan.

De agent achter het stuur minderde vaart, floot triomfantelijk en parkeerde de auto perfect tussen twee andere auto's in. Door de voorruit keek Natasha naar het vestingachtige, grijze politiebureau. Waarom zaten er voor sommige ramen van die dikke tralies? Voor zover ze wist, werden de dieven en moordenaars niet in de buurt van de ingang opgesloten. Het leek of de tralies er niet meer dan een signaal waren – een waarschuwing voor wat er viel te verwachten als de verhoren bij de aardige Deense agenten achter de rug waren.

De dikke agent deed de deur voor haar open.

‘Einde van de rit, jongedame.’

Ze kroop uit de auto en begroef haar handen in haar winterjas. De kou sloeg haar tegemoet en beet in haar neus en wangen. Ze bedacht dat ze haar muts en handschoenen had vergeten. Als je in de gevangenis zat, was het weer niet iets wat echt met jou te maken had. De sneeuw was haar voor deze rit zelfs nog helemaal niet opgevallen.

De agent haalde een sigaret uit de jas van zijn uniform, hoestte en stak hem aan. De jonge agent, die al een hand op Natasha's arm had gelegd, zuchtte ongeduldig.

‘Twee minuutjes,’ zei de dikke, die loom tegen de auto leunde. ‘We hebben tijd genoeg.’

De jonge agent haalde zijn schouders op.

‘Je zou daar eens mee op moeten houden, ouwe. Het wordt jouw dood en de mijne. Ik sta hier te blauwbekken.’

De oude grinnikte gemoedelijk en inhaleerde de rook tot in zijn longen. Natasha had het niet koud; ze voelde zich zwak en ze moest plassen. Nodig. Maar ze wilde nu niets zeggen, wilde niet dat de agenten haast zouden krijgen. Ze keek omhoog naar het enorme, massieve gebouw alsof het haar antwoord kon geven op de vraag waarom ze hier was. Verschillende agenten, in burger en in uniform, slenterden

ontspannen tussen de zuilen van de brede ingang naar binnen en buiten. Als ze vandaag van plan waren het lot van een Oekraïense jonge vrouw te bezegelen, was dat niet aan hen te zien. Natasha voelde zich even gerustgesteld.

Dit was Kopenhagen, niet Kiev.

Katerina en zij waren veilig. Ze was nog steeds in Kopenhagen. In Kopenhagen. Boven de daken van de huizen een eindje verderop zag ze de bevroren, stilstaande attracties in het pretpark Tivoli, dat voor de winter was gesloten. De toren waar zij, Michael en Katerina zich op een warme zomeravond nu bijna twee jaar geleden samen van af hadden laten vallen.

De dikke agent drukte met zijn voet de peuk uit en knikte naar Natasha.

‘Nou, zullen we maar?’

Ze deed een stap naar voren, maar bleef ineens als verstijfd staan. De geluiden van de stad overvielen haar opeens in alle hevigheid. Het gezoeem van automotoren en banden op de weg, het zwakke getril van het asfalt onder haar toen er een vrachtwagen voorbijdenderde, stemmen en autoportieren die werden dichtgeslagen. Ze zocht naar iets speciefs. Spande haar bewustzijn tot het uiterste in en vond het. Weer.

‘*Ni. Syohodni. Rozumiyete?*’

Natasha liet haar blik rusten op twee mannen die een eindje verderop bij hun geparkeerde auto stonden. De ene man was onberispelijk gekleed in een zwart pak en een jas, de andere zag er alledaagser uit in een donkere spijkerbroek en een korte, lichtbruine suède jas.

‘Kun je niet meer lopen?’

De jonge agent drukte zijn hand steviger in haar elleboog, duwde haar zachtjes vooruit.

‘Sorry,’ zei ze. Deed een stap en nog een. Keek naar het smerige, zwarte asfalt onder zich en voelde hoe de angst vanbinnen omhoogkroop in zijn puurste en zwartste vorm.

Ze wurmde zich langs een smalle parkeerplaats die was afgezet met rood-witte plastic linten. Lange, oranje plastic slangen kronkelden over de verlaten werkplek. Er lagen klinkers naast, netjes opgestapeld en bedekt door een laagje sneeuw.

Natasha ging langzamer lopen. Rustig. Maakte geen onverwachte bewegingen.

De oude keek achterom toen ze de bovenste klinker opraapte. Ze glimlachte naar hem. Of probeerde dat in ieder geval.

'I'm just...'

Hij stond twee stappen bij haar vandaan, maar de jongere stond dichterbij. Ze sloeg toe. Hard, snel en zonder na te denken. Sloot haar ogen toen ze de klap dwars door de steen en haar handen voelde. De jonge kerel viel voor de oude op de grond, ze wist het, want ze hoorde hen beiden vloeken en schreeuwen in de glibberige sneeuwbrig. Maar ze zag het niet.

Ze rende.

Nina werd langzaam wakker. Ze kon zich weinig meer herinneren van de nachtmerrie die ze had gehad. Iets over een vluchtelingenkamp dat op Dadaab leek; vliegen, warmte en een stank die je nooit helemaal kwijtraakte, de lucht van de alomtegenwoordige menselijke ellende. Maar de kinderen die voor haar op de grond lagen met hun door honger verteerde gezicht en opgezwollen buik, waren Anton en Ida.

Ze rolde zich op haar zij en probeerde de droom kwijt te raken. 9.02 uur deelde de grote, digitale wandklok haar mee. Die had ze als eerste in haar nieuwe appartement opgehangen. Een bleek, waterig februarizonnetje scheen ongehinderd door het raam; de jaloezieën die ze op een drukke middag in augustus bij IKEA had gekocht, lagen een half jaar later nog steeds in de verpakking boven op de radiator. Gelukkig had ze geen burens. Ze woonde aan de Grøndals Parkvej met uitzicht op het park en de spoorlijn, de reden waarom ze het appartement had gekocht. Centraal gelegen en toch rustig, had de makelaar gezegd, een prima gezinswoning. Toen hij hoorde dat ze hier alleen zou gaan wonen, had hij het verwachtingspatroon aanzienlijk bijgesteld. Pas gescheiden moeders waren geen gemakkelijke klanten, liet hij doorschemeren, ze waren in de war, onrealistisch en hadden geen inzicht in hun financiën.

De telefoon ging weer over. Van dat geluid was ze vast wakker geworden, al had ze zich dat niet gerealiseerd, omdat het niet haar telefoon was. Ze gaf Magnus een duw.

‘Het is die van jou,’ zei ze.

De grote beer uit Skåne bromde iets onverstaanbaars. Hij lag op zijn buik met zijn hoofd in het kussen, en het was een wonder dat hij nog kon ademen. Zijn brede, naakte schouders waren bedekt met kleine, blonde haartjes en hij rook naar verschaald bier. Ze gaf hem nog een por.

Hij tilde zijn hoofd op.

‘Ach, lieve Heer in de hemel,’ zei hij met een uitgesproken Zweeds accent. ‘Hoe laat is het?’

‘Het is zaterdag,’ antwoordde ze, aangezien ze dat veel relevanter vond. Hij zocht op de tast naar zijn telefoon, die samen met zijn portemonnee en zijn sleutels naast het bed op de grond lag. Gezellige nachtkastjes voor hem en haar behoorden niet tot de inboedel van het appartement. Het enige waar ze haar best op had gedaan, waren de slaapkamers van Anton en Ida en die waren geen succes geworden. Het was te netjes. Er lag geen speelgoed op de grond, er zaten geen krassen op de muren van rolhockeysticks en lichtzwaarden, resten van stickers die ze niet meer helemaal van de deuren af kreeg, merkwaardige vlekken van zeepbelexperimenten en omgevallen colablikjes. Kort samengevat: er ontbraken kinderen. Ze had er niet meer van kunnen maken dan een tijdelijke opvangplek – ze woonden nog steeds in de Fejøgade en dáár speelde hun leven zich af.

Ze stond op en ging naar het toilet. Er stond een zitbad uit de jaren vijftig en er zaten vergeelde witte tegels op de muur. Als er een wasmachine moest staan, moest je er genoeg mee nemen dat je iedere keer je knieën stootte als je naar de wc ging. Maar om nou in het holst van de nacht in een wasserette te gaan zitten om de volgende dag schone kleren te hebben... Nee, bedankt. *Been there, done that* zou Ida zeggen.

Toen ze geplast had, spoelde ze haar mond met mondwater. Ze was gevoelig voor ontstekingen na de stralingsziekte die ze het jaar ervoor had opgelopen. Haar weerstand was sowieso niet wat het was geweest, constateerde ze nuchter. Anders had Magnus zeker niet in haar bed gelegen. De dokter en de verpleegster. Verdorie. Clichéachtiger kon het haast niet worden.

Hij was net gescheiden. Zij ook. Volwassen mensen en dat soort

dingen. Maar ze wist heel goed dat het niets met volwassenheid te maken had. Ze waren allebei gewoon zo verdomde eenzaam dat elke vorm van intimiteit beter was dan niets.

Door de deur van de badkamer hoorde ze hoe zijn slaperige stem opeens professioneel scherp klonk en er ging een schok van ongerustheid door haar lichaam. Ze spuugde het petroleumblauwe mondwater uit in de wasbak, haalde een t-shirt uit de mand, trok het over haar hoofd en deed vervolgens de deur open.

Hij was al bezig zich aan te kleden, nog steeds met de telefoon tegen zijn oor gedrukt.

‘Oké,’ zei hij. ‘Nee, je mag haar niet meer geven. Ik kom eraan.’

‘Is het Rina?’ vroeg ze, met een eigenaardig soort pseudomoederlijk instinct. Er waren meer dan tweehonderd andere vrouwen en meisjes in Kulhuslejren en toch was Rina de eerste die bij haar opkwam.

‘Ze hebben haar al een paar keer Bricanyl gegeven,’ zei hij. ‘Maar haar ademhaling is nog steeds onregelmatig en ze hyperventileert.’

Jezusmina, het wás Rina.

‘Wat is er gebeurd?’

‘Van alles,’ zei hij. ‘Kom op.’